

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. gegužės mėn. 12 d. / May 12, 1990

Nr. 93(19)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Atėjo didžiosios veiklos metas

Atėjo laikas pasitelkti visu mūsų išmintį, energiją, atkaklumą kryptingą ir tikslią veiklą pakreipti įvykius Lietuvos naudai. Čia norėtusi atkreipti ir mūsų visuomenės vadovų dėmesį į kai kuriuos svarbius žingsnius kelyje į Lietuvos laisvę.

Nepakanka kovoti vieniems. Sutikime, kad mūsų per mažą. Įtraukime į veiklą latvius, estus, gruzinus, ukrainiečius — tautas, kurių laisvės likimas labai daug priklauso nuo Lietuvos Nepriklausomybės pergalės ar pralaimėjimo. Žinau, kad ir galingos žydų — emigrantų iš Sovietų Sąjungos — bendruomenės beveik be išimties palaiko Lietuvos Nepriklausomybės reikalą. Įtraukime visus į laisvės rašymą, telegramų siuntimą, skambinimą Lietuvos klausimu. Politika — skaičių žaidimas. Gal net reikėtų sumaniam, energingam, iškatingam žmogui paskirti atlyginimą, kad jis ar ji pilną laiką galėtų dalyvauti ir kalbėti kitų tautybių bendruomenių organizacijų renginiuose, rinkti parašus, būti lietuvių ryšininku ir šaukliu kitų etninių bendruomenių organizacijose, spaudoje. Tokio darbuotojo veiklos galimybės — be galo plačios. Sąjungininkų surašyme daugiau, negu galime svajoti. Tik reikia veikti!

Rašykime straipsnius apie teisų Lietuvos reikalą į didžiąją Amerikos spaudą. Ne šiaip kokius laiškelius, bet neatremiamą logiką paremtus, o kartu ir meniškumą, nuosaikiai jausmingus publicistinius kūrinius. Turime talentingų rašytojų, žurnalistų. Jei sunku meistriškai rašyti angliškai, rašykime lietuviškai ir duokime geriems vertėjams išversti. Tai kainuos žymiai mažiau, negu apmokami skelbimai didžiuosiuose laikraščiuose. Talentingi rašiniai visada mielai spausdinami ir yra puiki priemonė pasiekti masių širdis ir protus.

Apsvarstykime, suderinkime su Lietuva, nustatykime ir paskelbkime savo pozicijas pagrindiniais Lietuvos Nepriklausomybės klausimais. Tuo išvengsime nekvalifikuotų laišku ir skambučių senatoriams ir Kongreso atstovams, sklandžiau ir vieningiau pasisakysime JAV spaudoje ir TV, suorganizuosime savo mintis ir argumentus, atremiant priešingus ar priešiškus Lietuvos Nepriklausomybei teiginius, įveiksime demagogiją.

Be kita ko, manau, kad teisinga yra atskleisti Amerikos politikos tapatybę, dėsningumą ir trumparegiškumą santykiuose su daugeliu niekada demokratiškai neišrinktų diktatorių, einant prieš jų kraštų liaudies valią ir interesus. JAV palaikė draugiškus santykius, teikė moralinę ir materialinę paramą Sovietų tironui Staliniui, Nikaragvos diktatoriui Somozai, Irano Mohammedui Reza Shah ir kitiems. Tragiškos tokios paramos pasekmės yra gerai žinomos.

Michailui Gorbačioviui nepagrįstai priskiriamas nuopelnas, esą jis vienas asmeniškai sugriovė komunizmo sistemą Rytų Europoje. Iš tikrųjų permainos net įvyko dėl ypatingai gilios ekonominės ir socialinės krizės, galiausiai virtusios politine krize. Jeigu Vakarų valstybės būtų teikusias tų šalių komunistiniams diktatoriams rimtą ekonominę pagalbą bei moralinę paramą, tokios permainos Rytų Europoje kol kas dar nebūtų įvykusios. Bet Vakarai tokios paramos tuomet nesuteikė. Nuosekliai mąstant, ekonominė ir politinė pagalba Sovietų Sąjungai padės ten įsitvirtinti dabartinei, niekada liaudies neišrinktai, valdžiai, t.y. prezidento komunisto leniniečio Michailo Gorbačiovo valdžiai, kuriai visuotinė neapykanta sparčiai plinta nuo Juodosios jūros iki Baltijos krantų ir toliau, po visą milžinišką, pūvančią imperiją. Bandymas išgelbėti šią imperiją ir patį imperatorių yra neproduktyvus ir amoralus reiškinys. O demokratiniam procesui Rytų Europoje, priešingai daugelio garbingųjų Vakarų politikų nuomonei, negrės joks pavojus tik tol, kol diktatūra Sovietų Sąjungoje nebus politiškai ir ekonomiškai sustiprinta gausia moraline ir materialine parama iš Vakarų. „Akla meilė — pražūtis“ — nepaliaukime kartoje mūsų romantiškiems politikams.

Visuotinė žinoma, kad Lietuva buvo neteisėtai, jėga įjungta į Sovietų Sąjungą. Pripažįstant indiniais Lietuvos Nepriklausomybės klausimais. Tuo išvengsime nekvalifikuotų laišku ir skambučių senatoriams ir Kongreso atstovams, sklandžiau ir vieningiau pasisakysime JAV spaudoje ir TV, suorganizuosime savo mintis ir argumentus, atremiant priešingus ar priešiškus Lietuvos Nepriklausomybei teiginius, įveiksime demagogiją.

„Knyga be pradžios ir be pabaigos...“

Rudens rytas Vilniuje
su rašytoja Bite Vilimaite

DALIA KUČENIENĖ

Man rašant, Chicagos Marquette Parko apylinkėje krintantis sniegas dengia praėjusio Vilniaus rudens prisiminimus laiko klotu, tačiau kai kurie iš jų taip ryškiai liko įrėžti tarsi brilianto ašmenimis. Į „Lietuvos“ viešbučio kambarį rašytoją Bitę Vilimaite atsivedė dailininkė Magdalena Birutė Stankūnienė, kuri veik visus Lietuvos menininkus pažįsta. Bandėme fotografuoti visokiomis pozomis, o Vilimaite vis kartojo, kad nieko iš to neišeis — ji neturi jokių nuotraukų, jos nuotraukos neišsina... Taip ir buvo — visos Lietuvoje darytos nuotraukos išėjo, tik su Bite ne.

Svarbiau žmogaus vidus; lemta susipažinti su Bite Vilimaite per žodį. Kai už geros savaitės susitikome vieną rytą prie kavos puodelio, ji jau skubėjo Palangon užtarnautam poilsiui. Kalbėjomės intymiai, lyg senos draugės, apie buitį, apie meilę, apie vaikystę be tėvo, apie karo košmarą ir vidinį košmarą. Pažinau Bite tik iš skaitytų jos novelių: „Baltos dėmės“, „Obelų sunki našta“, „Vasaros paveikslėlis“, „Portretas“ (novelė apie Žemaitę), o jai nuostabu buvo, kad ten tolybėse, toje žemėje, kur jos tėvas palaidotas, yra kas ją skaito.

Vilimaite, panašiai kaip Julija Žemaitė, domina moters pasaulis. Bitės miniatiūrinės novelės atskleidžia plačias dvasios gelmes — atidarius mažą buteliuką, išnyra milžinas. Šiuo metu rašytoja dirba „Caritas“ redakcijoje, važinėja į darbą iš Vilniaus į

Kauną. Augina sūnų. Rašo naują apysaką jaunimui — „Šiltieji kraštai“. Dialoge grįžome į karo laikus, į jos gimtinę Lazdijuose. Bite su rašytojišku gajumu pasakojo:

— Laimė gyventi neišardytoje šeimoje truko labai trumpai. Karo audra išdraskė ramų, pasitvirtintą gyvenimą, atplėšė tėvą, sugriovė šeimą, namus. Mama liko viena su mažais vaikais vargą vargti. Tai, ką ji iškentėjo, aš tik galiu įsivaizduoti. Ji niekad nesiskundė, nieko neprašė. Padėjo giminės, bet „neturtingųjų giminaičių“ kompleksas sužalojo mus neišdildomai. Tai buvo visų pradžios, skausmo ir neviltingos prieštartinės pasekmės. Mano tėvo kapas Amerikoje, Brooklyn'e. Mama — ligos prikaustyta prie patalo, brolis — tragiškai miręs...

— Aš galvoju, kad tais juodžiausiais neviltingais metais mane išgelbėjo kūryba. Aš niekada nerašiau „iš laimės“. Jaunystėje, vieniša ir užsidariusi, sėdėdavau prieš baltą, tuščią popieriaus lapą tarsi pasirodusi atsisveikinti su gyvenimu. Tai būdavo ir maldavimas pasigailėti, ir nuolankus dėkingumas už tą patį gyvenimą, kuris vis dėlto buvo puikus.

— Tai savotiškas požiūris į kūrybą, kankinantis priėjimas. O kaip jaučiasi kūrėjai, atsikratę socrealizmo varžtų?

— Po Lietuvos Atgimimo mūsų literatūra tarsi pavasarį išvėdinama spinta parodo visą senų rū-

Bite Vilimaite

bų nepatrauklumą. Skubiai reikia atnaujinti savo garderobą: kai ką keisti, kai ką lopyti, kai ką visiškai išmesti į šiukšlyną. Kai kas gal apsirėngs ekstravagan-tiškai, kai kas liks nuogas.

Iš išorės atrodo visi paaugę tarnauti tautos Atgimimui, tačiau viduje... viduje dar vis džerska tas aprūdijęs socrealizmas. Kai kam jis tapęs plačia, širdimi, kepenimis ir inkstais. Ne taip lengva daugeliui atsikratyti viso to taip darniai suderinto mechanizmo. Teks kai kuriems

transportu — baimė ji tebepersekioja, jis bailiai dairosi, prakituoja, bijo žmonių. Savotiška liga — laisvės fobija.

Rašytojai turės prisikelti iš naujo kūrybai. Atlikę išpažintą viešai ar savyje, apsisvalys nuo visos bjaurasties, atsikratys ligūsto noro įtikti skaitytojui, patikti Lietuvai, atsikratys noro rodyti savo žaizdas, kaip jas rodydavo elgetos per atlaisdus. Būsimie išdidūs ir taurūs.

— Ar jaučiamos Lietuvoje koks nors naujos literatūrinės srovės?

— Mūsų dabartinė literatūra neturi ryškesnių naujų srovių. Iki šiol nepraenktas mūsų literatūros kunigaikštis yra Juozas Apu-tis ir tas pilkais milais apsirėngęs princas Romualdas Granauskas. Man jie visada buvo literatūrinės doros pavyzdžiai. Didžiųjų, kai jie, visiems matant, paduoda ranką ir pavadina vardu.

— Ar įmanoma mokytis rašyti iš didžiųjų rašytojų? Ir kokią įtaką jie yra turėję Bitės Vilimaitei kūrybai?

— Didieji rašytojai yra kaip tolimos svetimos šalys, kurias ap-lankai tik svajonėse, jie nepasiekiami kaip erelių lizdai. Jie įkūnija gražiausias idėjas, jų kūrinių šviesa apšviečia pasaulį: Pearl Buck, Selma Lagerlöf, Halldór Laxness, Knut Hamsun, Čechovas...

Bet didžiausi mokytojai ne jie, ne tie didieji, o kokios nors atsitiktiniai vaikystėje rastos knygos sename sandėliuke. Aš mažą sėdžiu sename sandėliuke, man ant kelių sudraskyta knyga, kurią nuniokojo kelios vaikų kartos, aš skaitydama verkiu — ji tokia stipri, o knyga be pavadinimo, knyga be pradžios ir be pabaigos.

Penkiasdešimt metų „orwelliškos“ okupacijos

Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeris“

PETRAS MELNIKAS

Nepaprasta neapykanta okupacijai ir „orwelliškajai“ valdžios sistemai Vilniaus mieste, amžina sekimo baimė žmogaus, norinčio ištirti, kodėl taip blogai yra ir kas tą žiaurios sistemos slibingą valdą, yra pagrindinė tema Ričardo Gavelio romane *Vilniaus pokeris* (1989). Nuostabu, kad romanas skaitant Maskvos Lietuvai pirmosios ekonominės blokados metu, šio romano puslapių buvo lyg muzikos lakštai, atitinkantys televizijos žinias apie Lietuvos izoliavimą, apgulimą, surakinimą ir Vakarų abejingumą jos būklei.

Lyg pramatydamas tokią blokadą ir dar baisesnius dalykus (pavyzdžiui, kad trėmimai į Sibirį tik „laikiniai pristabdymai“, o tikrąją bėgimą antgamtiškumą, burtų, „naujojo romano“ stiliaus, kriminalinių romanų ir siaubo romanų stiliaus. Jaučiama Italo Calvino šmėkliškos *Gyvatės* įtaka. Jei kas galvojo, kad Gavelis savo romane *Jauno žmo-*

gaus memuarai (Pergalė, Nr. 2 ir 3, 1989) buvo pernelyg kritiškas mūsų „žemdirbių tautos“ galvosenos atžvilgiu, tai šis romanas ir šiuo metu vykstanti Lietuvos ekonominė blokada ne vieną pri-vers susimąstyti, o gal ir pravers akis.

Autorius neina paviršiumi, bet rasiais, ieškodamas visų mūsų tautos nelaimių šaknų: nuo atsisakymo senovėje atsikariauti, Prūsų žemę, išbarstymo jėgų, tautos ir jūros neišnaudojimo — „naujojojo“ — iki modernios istorijos, šešioliktojo šimtmečio ir šių dienų... Jis vis ieško ar bent privertia skaitytoją susimąstyti, kas gniuždė demokratijas pasaulio? Ir tuos jis vadina „Jie“. Jų rą tik „laikiniai pristabdymai“, o tikrąją bėgimą antgamtiškumą, burtų, „naujojo romano“ stiliaus, kriminalinių romanų ir siaubo romanų stiliaus. Jaučiama Italo Calvino šmėkliškos *Gyvatės* įtaka. Jei kas galvojo, kad Gavelis savo romane *Jauno žmo-*

Ir čia autorius herojus Vytautas Vargalis tampa lyg mokslininku-sekliu. Jis savotiškai filosofuoja, ieško prasmės ir ryšių (Nukelta į 2 psl.)

Ričardas Gavelis

Vytauto Maželio nuotrauka.

Šiame numeryje:

Akcija dėl Lietuvos • Pokalbis su Bite Vilimaite • Ričardo Gavelio naujas romanas • Išsivijos ryšiai su Lietuva • Šiometinių Poezijos dienų Chicagoje laukiant • Vitalijos Bogutaitės eilėraščiai • JAV LB Kultūros tarybos premijų šventė Floridoje • Juozo Palubinsko garsajuostė

Išėivijos neorganizuotumo ir amerikietiško liberalizmo pavojai Lietuvai

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje yra ne tik lietuvių kultūros centras, bet ir rimta mokslo įstaiga. Jame kiekviena mėnesi, kaip dera rimtai mokslo įstaigai, yra rengiamos akademinio lygio paskaitos aktualiaisiais nūdienos klausimais.

Šių metų vasario 23 dienos vakarą šio muziejaus posėdžių salėje advokatas Povilas Žumbakis skaitė paskaitą skelbta tema: „Lietuviai Lietuvoje ir išėivijoje. Kas mus jungia ir kas mus skiria“, kurios pavadinimas paskaitos metu buvo sukonkretintas: „Išėivijos neorganizuotumo ir amerikietiško liberalizmo pavojai Lietuvai“. Susitikimą su Povilu Žumbakiu Balzeko muziejuje pravedė to muziejaus mokslinis bendradarbis dr. Dovydas Fajnhauzas, anksčiau buvęs Lietuvos istorijos profesorius Vilniaus universitete.

Paskaitininkas Povilas Žumbakis iškėlė keletą svarbių klausimų ryšium su dabartiniais pasikeitimais Lietuvoje, pažvelgdamas į išėivijoje ir Lietuvoje gyvenančių lietuvių santykius su tautine ir tautinėmis vertybėmis. Ryšius nauju, iki šiol dar neįprastu atvirai nenagrinėtu požiūriu. Žemiau pateikiama paskaitos minčių santrauka, padaryta pagal jos klausytojo užrašus.

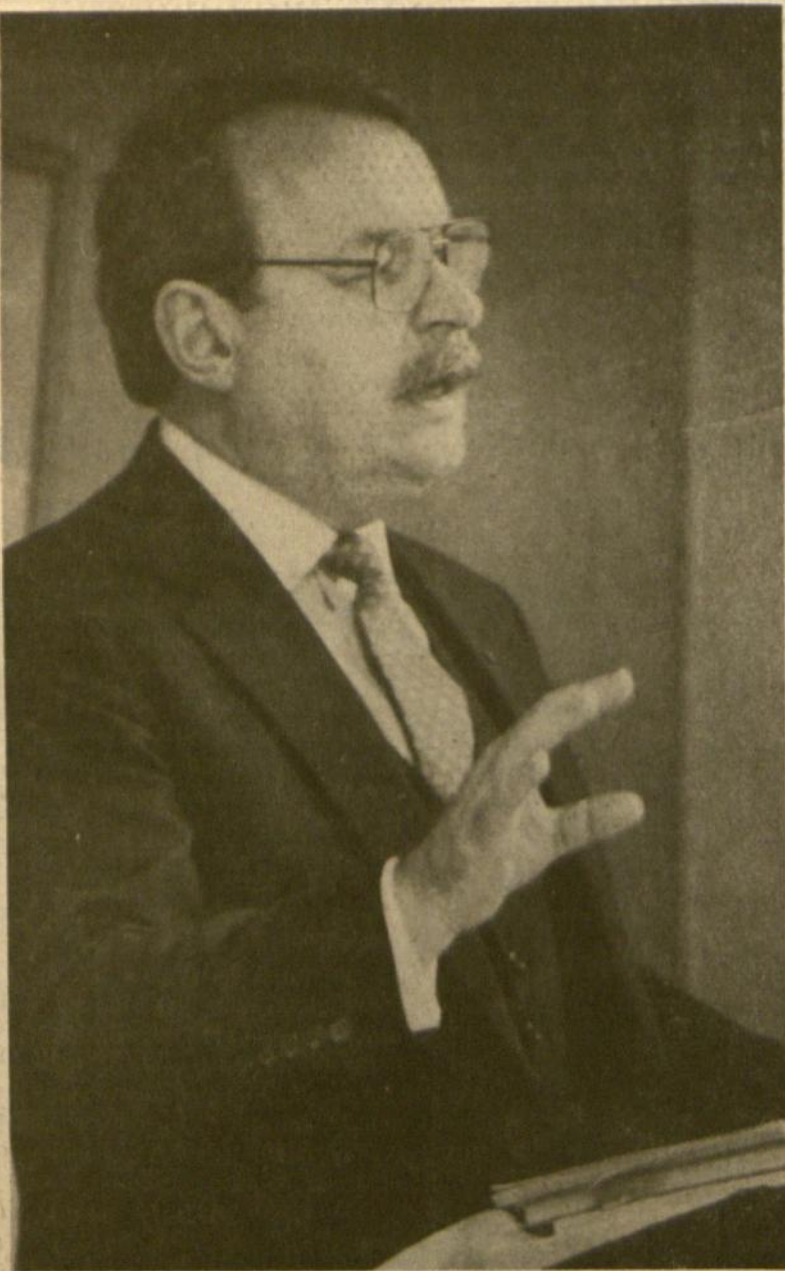
Paskaitą Povilas Žumbakis pradėjo įspėjimu nepadaryti tokios pat klaidos, kokią prieš 40–45 metus padarė naujieji ateiviai iš Lietuvos, ignoravę ir nustūmę į šalį tuos lietuvius, kurie Amerikoje gyveno ir veikė iki pokarinio inteligentų atvykimo į šią kraštą. Mes ignoravome jų organizacijas, jų aktyvaus veikimo būdus. Atitrūkę nuo jų, mes neparėmėme jų sukurtų institucijų, nepaveldėjome jų sukurtų materialinių vertybių. Dabar mes, pokario metais čia atsiradę Amerikos lietuviai, tą patį galime padaryti su Lietuva arba Lietuva tą patį gali padaryti su mumis. Jeigu mes šito pavojaus dabar nesuprasime, Lietuva mus tikrai atstums. O šiuo metu yra įvairių būdų susitikti, išsikalbėti, vieni kitus suprasti.

Prieš 100 metų Vincas Kudirkas po pasaulį išsiklaidžiusius ir savojo krašto likimu nesirūpinančius lietuvius *Varpe* pavadino „niekšais“. Panašaus kaltinimo iš Lietuvos susilauksime ir mes, jeigu aktyviai neprisidėsime prie Lietuvos didvyriškų pastangų išsilaivinti ir jeigu nevesime dalykiško dialogo su dabartiniais tikraisiais kovotojais už Lietuvos laisvę.

Visi norime, kad Lietuva vėl taptų nepriklausoma. Vieni to siekia pragmatiškai, kiti — idealistiškai. Tačiau tikslai glaudžiai bendradarbiaudami su Lietuvos lietuviais mes galėsime pamatyti mūsų pačių klaidas ir tas klaidas, kurios dabar yra daromos Lietuvoje.

Mūsų didžiausioji klaida yra ta, kad mes tarpusavyje nerandame bendros kalbos. Sąjūdis Lietuvoje mokojo ir save įjungti visus, kurie siekia Lietuvai laisvės. Deja, mes išėivijoje iki šiol dar neišmokome vienyti vardan Lietuvos. Mus skaido ir kova tarp liberalizmo ir konservatizmo, kuri šiame krašte vyksta jau seniai. Čia prelegentas davė kelis pavyzdžius.

Sovietų Sąjungoje tikėjimo laisvę garantuoja konstitucija, tačiau ji pirmumą suteikia ateizmui. Amerikos konstitucijos pagrindą sudaro tikėjimas į Dievą, bet konstitucija draudžia įsteigti tautinę religiją. Dabar Sovietų Sąjungos liberalai reikalauja laisvės religijai, kaip visuomenės moraliniam pagrindui. Mūsų tautos disidentai, kurie kovojo už tikėjimo laisvę, tuo pačiu metu kovojo ir už tautos laisvę. Tuo tarpu Amerikos liberalai kovoja prieš religiją pirmiausia mokyklose. Varžomi bet kokie kiti laisvi religijos pasireiškimai viešame gyvenime. Jie vietoje religijos

Povilas Žumbakis

Vytauto Mažello nuotrauka

visų pirma iškelia ateizmą arba agnosticizmą. Taigi šio krašto liberalai pragmatiškai pritaria sovietinei sistemai, kurios principas yra ateizmas.

Sovietų Sąjungos liberalai dabar siekia demokratijos ir decentralizavimo. Amerikos liberalai pasisako už centralizuotą jėgą Washingtono. Mes turime net 2,000 agentūrų, kurios mus „saugo“ nuo visko.

Amerikos liberalai tradiciškai buvo už JAV nusiginklavimą, o konservatoriai už stiprią karinę jėgą ir ekonominę konkurenciją su Sovietų Sąjunga. Dabar liberalai savo nuolaidas sovietams laiko laimėjimu, o faktai rodo, kad Sovietų Sąjunga sugriuvo, subankrutavo, stengdamasi ekonomikai ir kariškai prilygti JAV ir aplamai Vakarų jėgai. Tas bankrotas ir privėdė Gorbaciova prie tariamos „demokratijos“ ir jo mėginimų daryti reformas. Liberališkų pažiūrų *The New York Times* pastaruoju metu kelia klausimą: ar nebūtų geriau pirmenybę teikti Gorbaciovo išaukojimui, o ne sovietų pavergtų kraštų laisvės klausimams? Tačiau mūsų liberalai nenuotokia, kad Gorbaciovas nėra liberalas. Jis komunizmo išsaugojimo ramstis. Be to, jis nei į vieną savo postą nebuvo ir nėra žmonių išrinktas.

Neseniai paaiškėjo, kad ir Vakarų Vokietijos liberalai turėjo slapstus sutartis su Rytų Vokietijos komunistais, kurių vadas dabar sėdi kalėjime ir laukia teismo. Dabar tie patys Vakarų Vokietijos liberalai taip pat pasisako už Rytų Vokietijos laisvę. Mūsų išėivijos liberalai taip pat palaikė ryšius su Lietuvos komunistais ir niekada nepabrėžė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo klausimo. Tikslai dabar jie pradėjo viešai tos laisvės siekti, kada ir pačioje Lietuvoje Lietuvos komunistų partija jau aiškiai ir atvirai pasisako už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą.

Sovietai tiki savo ekonomijos stebuklingomis galiomis. Tačiau sovietų konservatorių liberalizmas ekonomijoje panašus į Amerikos liberalų nuotakas, kurie nepasitiki privačia iniciatyva. Jie nori ir siekia, kad valdžia kuo daugiau kontroliuotų.

Amerikoje jau 60–70 metų liberalai visokiais būdais keičia

tiesiog psichologiškai negali to daryti, nors ir mato jos daromą žalą, nes pagal profesorių Allan Bloom, „pop“ muzika, tai „liaudies muzika“. Jeigu Lietuvoje, męgdžijant Vakarų, toji muzika bus skleidžiama ir ateityje, tauta praras žymią dalį savo jaunimo. Filosofo Romualdo Ozolo žodžiais, Lietuva jau ir taip yra praradusi dviejų generacijų jaunimą, kuris neskiria gėrio nuo blogio, nieko jis nemylti, nieko prasmingo neveikia ir ieško laisvės nederbti. Taigi mes galime padėti Lietuvai, ją apsaugodami nuo mūsų amerikietiškojo liberalizmo, kuris jai gali atnešti didelę žalą.

Sovietai kalba tiksliai apie nacių nusikaltėlius. Lietuvos partizanų jie ir dabar tebevadina banditais. Tačiau dabartiniai Lietuvos liberalai jau suregistravo daugiau negu 300 tūkstančių tiesioginių okupacijos kruvinų aukų. Mūsų gi išėivijos liberalai prieš 20–25 metus taip pat Lietuvos partizanų vadino banditais. O dabar kai kas iš jų vadovauja delegacijoms, vykstančioms į Lietuvą.

Liberalizmas Vakaruose neigia laisvą žmogų. Stiprindamas valdžią, jis iš individo atima jo laisvę. O kuo stipresnė valdžia, tuo silpnesnis žmogus. Demokratinis kapitalizmas, nors ir turi trūkumų, tačiau kol kas yra pati geriausia valdymosi sistema. Tarp liberalizmo ir kapitalizmo yra toks pat skirtumas, kaip tarp pesimizmo ir optimizmo. Liberalizmas kelia nepasitikėjimą ir pesimizmą.

Mums, čia gyvenantiems, nereikėtų pyktis ir niekinti vienas kitą. Neturėtume pamiršti, kad konfrontacija mūsų pačių tarpe gali pražudyti Lietuvą. Kai pokario metais atvykome į šį kraštą, mes buvome labai geros nuomonės apie save ir su panika žiūrėjome į tuos paprastus lietuvius, kurie čia gyveno nuo senų laikų. Jie, tiesa, paprasti, bet daugiau sia jie buvo ir vieningi, ir energingi, ko, deja, mums trūksta ir dabar.

Yra trys pagrindinės veiksmų organizacijos ir, žinoma, trys jų organizacijų pirmininkai. Tačiau jie neišrinkti žmonių daugumos, o tiesiog paskirti. Dabar, kada Lietuva savo jėgomis žengia į laisvę, apie ką mes net nesvajojome, ryškiai matome, kad mūsų veiksmų struktūroje ir jų veikloje nėra demokratijos.

Kada JAV prezidentas George Bush vyko į Maltą susitikti su Gorbaciovu, buvo iškiles rimtas pavojus, kad Maltoje jie abu spres Baltijos šalių likimą, kaip tai

anuomet padarė JAV prezidentas Franklin D. Roosevelt ir Sovietų Sąjungos diktatorius Stalinas tu pavergtų šalių nenaudai. Prieš vykstant Bush'ui į Maltą, kad jam nedrumstų ramybės, Valstybės departamentas dviems pabaltiečiams pareiškė, jog Maltos susitikime apie Baltijos šalis nebus kalbama. Tačiau tai buvo tiksliai žodžiai ir nebuvo jokios garantijos, kad tie du vadai savo pokalbių metu nepalies Baltijos šalių klausimų, ryšium su ten vykstančiais išsilaisvinimo judėjimais.

Maltos pasitarimų išvakarėse mūsų veiksniai nieko nedarė išpėti Bush'ą nevesti su Gorbaciovu derybų dėl Baltijos kraštų Gorbaciovo naudai. Senosios imigracijos lietuviai tokiu atveju nebūtų tylėję. Prezidentas Roosevelt'as skaitėsi su Amerikos lietuviais, nors slapta ir atidavė Lietuvą sovietams. Ir šian dien nėra garantijos, kad Bush'as ten Maltoje nepadarys mums meškos paslaugų.

Vienas iš mūsų veiksmų vadų nesenai prisipažino, jog buvo geriau tylėti ir nesupykinti Bush'o, nes tokiu atveju būtų užkirstas kelias kartkartėmis pabuvoti Baltuosiuose rūmuose. Taigi kai kuriems mūsų vadams yra svarbiau tuose rūmuose pabuvoti, negu Lietuvos laisvės reikalai. Iš visa ko atrodo, kad Maltoje Bush'as Gorbacioviui pasakė: su Baltijos kraštais tvarkykitės, kaip nori, tik, kad ten nebūtų kraujo... Po pasitarimo Maltoje Bush'as net prisipažino pasakęs, kad tai yra jo (Gorbaciovo) sienų klausimas.

Mūsų pačių diskusijose yra tiesiog būtina nuolatos kelti reikalą, kad mūsų veiksmų vadais būtų patys geriausi žmonės, kurie supranta, jog šiuo metu pati svarbiausia pagalba Lietuvai forma yra visos mūsų išėivijos nesugriauinama vienybė, įskaitant ir pačius veiksmus. Deja, kol kas tokių diskusijų mes dar net nemokame išvystyti. Reikia dialogo spaudoje ir viešumoje. O be rimtų dialogų bei diskusijų, ieškant tiesos, mes negalime išskirti gyvybiškai svarbių problemų. Mes privalome mokytis iš Sąjūdžio, kad nepadarytume tokių pat nepataisomų klaidų, kokias padarėme atvykę į Ameriką.

Po turiningos advokato Povilo Žumbakio kalbos jam buvo pateikta daug klausimų. Atsakydamas į klausimus, jis paskaitą papildė dar šiomis mintimis:

Mūsų ne tiek daug ir Lietuvoje, ir išėivijoje, kad galėtume nuomonių skirtumais dar labiau susiskaldyti. Mūsų organizacijos tiek Lietuvoje, tiek išėivijoje turėtų vadovautis tik demokratinius principais. Renkant vadus, visi turėtų turėti balsavimo teisę.

Kairėje — „Draugui“ atsiųsti vokai su nauju antspaudu — „Lietuvos Respublikos paštas“. Dešinėje — tas pats antspaudas ant sovietinio oro pašto voko. Siuntėjas: Vytautas Vabalas, S. Nėries 28B-1, Kaunas — 233000, Lietuva (Lithuania).

Penkiasdešimt metų „orwelliškos“ okupacijos

(Atkelta iš 1 psl.)

tarp to, kaip vieną kartą juodas limuzinas jo vos nepervažiavo, ir kitų atsitiktinai mirusių žmonių pasaulyje: Roman Polanski žmonos Sharon Tate, Albert Camus, žuvusio autoavarijoje, ir lietuvių, sunkvežimių suvažinėti Vilniuje. Ir jis įsitikina, kad tai atlieka „Jū“ ranka.

Retai kam pavyksta pasipriešinti „Jiems“. Net pats romano kafiškasis herojus Vargalis, grįžęs iš katargos, nepakelia rankos prieš staiga vienoje Vilniaus krautuvėje sutiktą savo didžiausią priešą — „Jį“ (Suslovą). Vargalio ranka „lietuviškai“ nepasikėlė, jis jo nemušė, net nespažė veidą. „Likimas davė vienintelį šansą, o aš nieko nedariau“ (p. 150). Kodėl? Kas jį paralizavo?

Tai mislė. Toks paralyžius yra apėmęs visus veikėjus romane, ypač teisybės ieškotojus. Jie filosofuoja, bet miršta autoavarijose arba sunkvežimių suvažinėti. Į kalėjimus patenka atsitiktinai, dėl neapdairumo. Ten miršta ir, pagal indų religijos tikimą reinkarnaciją, pasiverčia šunim ar balandžiu, neradę svarbaus atsakymo į klausimą: kas tie „Jie“?

Šią mislę gal kiek praskleidžia girtas Suslovo asmens sargybinis, girtiems lietuviams bare „draugiškai“ sakydamas: „Užmirškiet jieną tą Europą. Ar daug jie jums padėjo, kad keturiasdešimtaisiais mes jus paėmėme? [...] O jūs?... Vienas gyvas susidiegina protestuodamas, kiti privirina prie bėgų vagonus su mėsa Leningradui, tretį po futbolo paroduoją gatvėmis [...] Niekur jūs nepabėgait, nieko nepadarysit! Mes neleidim jums nieko padaryti!“ (p. 144). Jie padarys net taip, kad didesnės naujienos išspaus, pašalins lietuvių ėjimą į nepriklausomybę iš laikraščių ir kitų komunikacijos šaltinių. Tokie galingi yra „Jie“.

Lietuvai bus ypač sunku persiorientuoti ūkio srityje. JAV valdžia neturi planų padėti Lietuvai. Ir mes patys mažai kuo padėsime Lietuvai, jeigu nebūsimė organizuoti. Deja, mūsų tarpe yra ir tokių, kurie, padėdami Lietuvai, pirmiausia nori iš to gauti sau naudos. Lietuvoje labai gerbiami du žmonės iš išėivijos, kurie neva pasišventę padėti Lietuvai, tačiau jiems čia gresia kalėjimas už nesilaikymą Amerikos įstatymų. Mūsų tarpe yra ir tokių, kurie svajoja tapti Lietuvos prezidentais, žinoma, po to, kada ji išsilaivins, ir bus saugu grįžti. Lietuvai būtų didelė pagalba, jeigu pavyktų jos žmones įtikinti, jog užtenka dviejų trijų partijų. Daugiau jų nereikia. Labai svarbu, kad Lietuva nesektų mūsų pavyzdžiu, kada vieną partiją sudaro vos keli žmonės. O Lietuvoje dabar, deja, jau apie 20 politinių partijų, nors daugelis jų ir nesivadina partijomis. Pamočiantis pavyzdys yra Rumunija, kurioje dabar yra apie 70 partijų. Tai labai paranku ten dar tebegyvojančiai komunistų partijai, kuri tokioje partijų gausybėje visada rinkimų metu gaus balsų daugumą.

Sąjūdžio ir nesąjūdžio vadai, atvykę į Ameriką, nesidomi tuo, kaip mes čia susioriginavę, kokios mūsų problemos. Jie neišsako savo nuomonės apie mus. O mes turėtume jiems pademonstruoti demokratiją. Jeigu ne mes, tai kitataučiai jos juos išmokys. Mes turime nuolatos kontroliuoti savo vadų veikimą. Jiems dirbant blogai, nedelsdami privalome juos pakeisti kitais, demokratinio būdu. Gal mes turėtume visus mūsų veiksmų vadus surinkti į vieną vietą, juos uždaryti ir neišleisti tol, kol jie nesusitars bendrai, vieningai veikti. Tokia mintimi gyvena daugelis Amerikos lietuvių

Todėl, kaip į voratinklį įpuolu, si musė, kankinasi romano herojus Vargalis jau nuo Stalino okupacijos laikų. Po partizanavimo žiauriai kankintas, išbuvęs katargoje, grįžo Lietuvon ir kelis metus gėrė. Vedė vargšę Ireną, kuri, jam jau dirbant bibliotekoje, tapo neišstikima su partiniu žmogumi. Vargalis klaidžioja po Vilnių, specifondė skaito uždraustas knygas ir jaučiasi vis sekamas, net šunų ir balandžių. Jis padeda mėsinėti lavonus garsiajam Kovarskiui, atradusiam savotišką ligą vilniečių smegenyse, kurią vadina „Gerai yra taip, kaip yra“. Savo gyvenimo pabaigoje Vargalis tikrai įsimyli gražulę Lolą, bet įtaria, kad ir ji dirba „Jiems“.

Iš pavyduolės tuteišos Stefos atsiminimų atskiroje romano dalyje atrodo, kad Stefa nužudo Lolą. O Vargalis, „Jū“ rastas jos kūną mėsinėjant, kaip pas Kovarski, suimamas. Po ilgų metų kalėjime miręs, jis persikūnija į šlubą Vilniaus balandį. O sunkvežimio suvažinėtas jo draugas Gediminas, kitoje romano dalyje, pasiverčia šunim ir kiek kitaip aprašinėja Vargali. Jis pats iš desperacijos dėl šuniško ir vargano gyvenimo nusižudo po troleibusu. Ir persikūnįs, jis tikisi, kad atgims žmogum.

Tai maždaug tokie romano griaučiai, parodantys autorius sumanymą ir fantaziją. Iš esmės tačiau šis Ričardo Gavelio romanas yra lyg enciklopedija viso to, ką lietuvių patyrė blogo per penkiasdešimt metų okupacijos. Tuo tarpu kai kurie, žinoma, sirgo Kovarski rasta Vilniaus sindromo liga: „Gera taip, kaip yra“. Gerokai su-trumpintas, išleidus pasikartojimus ir lėtesnes vietas, šis romanas išverstas į anglų kalbą, tikrai patrauktų ir Amerikos skaitytojų dėmesį.

kolonijų, didelių ir mažų. Deja, kol kas mūsų vadams visai nerūpi, ką mūsų žmonės apie juos galvoja.

Advokato Povilo Žumbakio paskaita susirinkusieji išklauskė labai dėmesingai. Po jos šio muziejaus globėjas ir mecenatas Stasys Balzekas, Jr., visus to nepamirštam vakaro dalyvius pakvietė prie vaišių stalo, kur diskusijos išgirstų minčių pagrindą buvo toliau tęsiamos individualiai.

Parėngė Vytautas Skudis

Naujos knygos

Jonas Abraitis. Gedimino pulko likimas. Atsiminimai. Atspaudas iš *Kario*. Redagavo B. Balys Raugas. 206 puslapiai. Kaina nenurodyta.

Knygos autorius, baigęs Karo mokyklą Lietuvoje, buvo paskirtas į Ukmergėje stovėjusį Pirmą pėstininkų DLK Gedimino pulką, kuris 1939 metų pabaigoje buvo perkeltas į Vilnių. Sovietams Lietuvos kariuomenę sunaikinus, autorius, kartu su kitais lietuvių kariais, išgyveno visus tragiškus įvykius, palietusius Lietuvą. Jono Abraitis atsiminimai buvo spausdinami keliuose *Kario* numeruose. Autorius ryžosi juos padaryti prieinamus besidomintiems šia istorijos sritimi ir pasirūpino atsiminimus išleisti atskira knyga. Autorius apsiribojo labai nedideliu tiražu ir knygos išleidimą apmokėjo savo lėšomis, numatydami ją skirti daugiausia savo išgyvenimų bendrams. Knyga nebus platinama per įprastinius platintojus. Jeigu kas norėtų ją gauti, kviečiamas parašyti autoriui: Mr. Jonas Abraitis, 10421 Washington Street, Oak Lawn, IL 60453.

Vytėnis Statkus

Meilės laišakai ir dienoraščiai

Algirdas Titus Antanaitis apie Poezijos dienas Chicagoje

— Čikagiečiai lietuvių poezijos mėgėjai tikrai džiaugiasi nenutrūkusia pavasarinių Poezijos dienų Chicagoje tradicija. Kaip Jūs aiškintumėte jų patvarumą?

— Poezijos dienų, kaip ir kitų panašių kasmet besikartojančių įvykių pasisekimą lemia per ilgą laiką išsiaugintas nuolatinis žiūrovų — klausytojų būrys, kuriame nutrūpančius vis dar papildoma nauji. O žiūrovus patraukti galima tik su geros kokybės programomis. Čia nuopelnai, manau, priklauso tiems, kurie rūpinasi ne tik, kad programos kasmet tuo pačiu laiku įvyktų, bet kad jos būtų kiek kitiškos, gyvos, aktualios. Jeigu reikėtų visą ligšiolinį Poezijos dienų pasisekimą suvesti į vieną žmogų, juo neabejotinai būtų poetas Kazys Bradūnas, ilgą laiką pats programą sudaręs ir joms nuo pradžios iki galo vadovavęs, o pastaraisiais metais irgi įžiebęs pirmąsias kibirkštis ar įpūtęs ugnį savo patarimais bei paskatinimais.

— Kas bus naujo ar ypatingo šių metų programose?

— Trečius metus besirūpinamas programų sudarymu, visada vieną vakarą skyrčiau poezijos interpretavimui, o kitą — gyviesiems kūrėjams. Užpėnai per pirmąjį vakarą Antras kaimas skaitė humoristinę poeziją, o antras vakaras buvo skirtas Henrikui Nagiui. Pernai klausėmės Liūnės Sutemos, Julijos Švabaitės ir Ramutės Skučaitės, dar daugiau laiko paskirdami Kristijono Donelaičio ir Antano Miškinio kūrybos skaitymui. Šių metų pirmasis Poezijos dienų vakaras pavadintas „Meilės laišakai ir dienoraščiai“. Taigi skaitysim lietuvių meilės poeziją. Antram vakarui iš tolimos Louisianos pakvietėm poetę Vitaliją Bogutaitę ir čia pat Chicagoje, University of Illinois Lituanistikos katedroje besistažuojanti jauną Lietuvą poetę Juliją Kelerą. Taip pat tą vakarą bus pagerbta vasario mėnesio Lietuvoje mirusi iškiliausia pokario poetė Janina Degutytė.

— Kokių autorių kūryba bus skaitoma pirmąjį vakarą ir kodėl kaip tik šie autoriai buvo pasirinkti?

— Skaitysim apie septyniasdešimt eilėraščių, parašytų kokių keturiasdešimt poetų. Tie skaičiai kiek apgaulingi. Iš tikrųjų meilės tematika lietuvių poezijai nėra būdinga ir daugumos jų kūrybai šia tema bus atstovaujama tik vienu eilėraščiu. Man rodos, kad moterys šioje srityje yra ryškesnės, drąsesnės, konkretesnės, praktiškesnės. Statistiškai kalbant ir eilėraščių matuojant, šis moterų pranašumas atsispindės ir programoje: Editos Nazaraitytės septynių eilėraščių ciklas, keturi Birutės Pūkelevičiūtės eilėraščiai, po tris Salomėjos Nėries, Onės Baliukonytės ir Dalios Urnevičiūtės eilėraščius. Iš vyrų su trim eilėraščiais atstovaujama tik Stasio Santvaro ir Vlado Šlaito kūrybai... Šiaipgi programoje atstovaujama ir klasikams (Putinas, Balys Sruoga, Petras Vaičiūnas, Kazys Binkis) ir moderniams (Salys Šemerys, Juozas Tysliava, Juozas Žengė) išeiviams (Kazys Bradūnas, Kotryna Grišaitytė, Henrikas Radauskas, Gražina Tulaukaitė) ir Lietuvos poetams (Janina Degutytė, Violeta Palčinskaitė, Paulius Širvys, Albinas Žukauskas), vyresniesiems (Jonas Aistis, Vytautas Sirijos Gira, Antanas Miškinis) ir jaunesniesiems (Gražina Cieškaitė, Eglė Juodvalkė, Kornelijus Platelis)...

Eilėraščių pasirinkimą dažniausiai nulėmė programos forma. Iš pradžių galvojau ją sudaryt chronologiškai, pradėdamas, sakykim, su Antanu Stradeliu ar Antanu Vienožinskiu ir

Algirdas Titus Antanaitis prie Kauno profesinių sąjungų kultūros rūmų teatro su Antra kaima Lietuvoje lydėjusiais teatro-studijos „Ąžuolas“ aktorais ir vadovais. Iš kairės: Povilas Krivickas, Kęstutis Daunoravičius, Gintaras Liutkevičius, Silva Rimeikienė (režisierė), Algirdas Titus Antanaitis, Smiltė B. Čiulytė, Aras Jursys, Rimas Miselis („Ąžuola“ globojančio Vilniaus rajono tarybos narys) ir Ramutis Rimeikis (režisierius).

Eduardo Prostovo nuotrauka

baigdamas su Jolanta Maleryte ar Gintare Remeikyte. Pasirodė per daug vadovėliška, nelankstu. Nutariau meilę, traktuoti kaip daugialypio žmogaus išgyvenimą įvairiose jos fazėse, nuo jaunystės iki amžiaus galo. Pradėjau su jos apibūdinimu, su jos ilgais, nuo nedrąsių žingsnių meilės link iki sudegimo jos ugnį, žarijoms išblėstant kasdienybės peizažuose ir sužibant jau vien prisiminimuose... Tada ir ieškojau būdingesnių eilėraščių kiekvienai fazei. Tame ieškojime man konkrečiai daugiausia padėjo pernykščių metų galė Lietuvoje išleista Sauliaus Žuko sudaryta antologija *Lietuvių meilės lyrika*.

— Kuo pagrįstumėte meilės temos pasirinkimą, kai šiuo metu visų mūsų dėmesys ir jausmai sutelkti vien į pavojingą ir trapią nepriklausomybės padėtį Lietuvoje?

— Apie meilės temą buvo galvojama jau anksčiau, prieš keletą metų, ir ji buvo vystoma ir mintyse, ir ant popieriaus, bet vis atidėliojama, aplinkybėm vis ką nors kitą padiktuojant. Taigi ir didelė dalis medžiagos buvo jau sutelkta. Ir mano turima skaitytojų sudėtis kaip tik atrodė šiai temai tinkamiausia... Taigi nebu-

vo laiko mestis į ką nors visai naujo. Reikia neužmiršti, jog ne vienas iš mūsų iš Poezijos dienų dar duonos nevalgome ir tam, gaila, tegalime skirti labai nedaug laiko. Šiais metais laiką dar sumažino ta aplinkybė, kad visi mano poezijos skaitytojai antrakaimiečiai, iskaitant mane patį, pernai visą lapkričio mėnesį praleidom gastoliuodami Lietuvoje, kai kurie po to dar kurį laiką likdami Europoje. Sugrįžus čia, veik kiekvienam reikėjo vienaip ar kitaip už tas „atostogas“ atidirbti, taip sakant, „pasivyti laiką“. Taip kad Poezijos dienų programai tegalėjom atsieti tik pastaruosius du mėnesius, repetuodami po kelias valandas per savaitę.

— Kas meilės poeziją skaitys?

— Visas dar šiuo metu aktyvus Antras kaimas, tai yra Eugenijus Butėnas, Vida Gilvydienė ir Alida Vitaitė, mūsų nuolatinis tal- kininkas Julius Lintakas ir šiemetiniame Dainavos pastatyme itin šauniai pasirodžiusi Jūratė Jankauskaitė. Pridėsiu dar ir aš savo trиграšį...

— Užsiminėte Antro kaimo gastroles Lietuvoje, todėl norėčiau konkrečiau paklausti: kaip jos vyko? Kas dalyvavo? Kaip jus sutiko Lietuvos publika?

— Apie gastroles Lietuvoje, manau, kiekvienas iš jose dalyvavusių antrakaimiečių galėtų valandomis pasakoti. O dalyvavome vienuolika. Vaidino trys merginos (Vida Gilvydienė, Jūratė Jakštytė-Landfield ir Alida Vitaitė) ir penki vyrai (Eugenijus Butėnas, Juozas Kapačinskis, Jurgis Riškus, Romas Stakauskas ir Edvardas Tuskėnis). Juozas „Sid“ Ulevičius tvarkė šviesas, Vincas Lukas — garso efektus, o aš pats važinėjau, sakykim, kaip atsarginis (iš tikrųjų teko į sceną išeiti tik porą kartų, Panevėžy ir Vilniuje). Mus kvietė teatrostudija „Ąžuolas“, kuris pats Lietuvoje daug gastoliuoja, todėl žino provincijos sąlygas ir pažįsta tenykštes scenas, sudarė maršrutą (atsižvelgiant į mūsų pagėidavimus) su šešiolika pastatymų vienuolikoje vietovių, iskaitant po du per dieną trijose. Nuo to sudvigubinimo bandėme kaip nors išsisukti, bet nuvažiavus pridėjo dar trejetą, sakydami, kad išsisukinėti ne nebandytumėm, vengdami sukelti riaušes, nes bilietai esą išparduoti, kuo vėliau pilnai įsitikinome. Dvi savo nusi- vežtas programas (pokario įvykių chronologiją atspindinčią „Istorijos paraštėse: namie ir svetur“ ir universalios tematikos geresnių škieų pyne „Leguminisum tuti fruti“) Vilniuje ir Panevėžy statėm po tris kartus, Kaune, Utenoj, Anykščiuose ir Kupiškėje po du kartus, o po kartą — Klausčiuose, Trakuose, Paberžėje, Klaipėdoje ir Kuliuose. Taigi per septyniolika dienų (dauguma antrakaimiečių negalėjo nuo darbo pasitraukti ilgiau negu tris savaites) pastatėme dvytniolika spektaklių, apvažinėdami ir didmiesčius, ir kolūkius, ir bene didžiausią laiko dalį gal praleisdami autobusuose, kurį mūsų kvietėjai (be kurių paslaugios pagalbos jokiū būdu nebūtumėm tokio krūvio išvežę) mums parūpino.

Abi programos Vilniuje ir Panevėžyje juoston įrašė Lietuvos radijas, kiek žinau, Lietuvoje jas transliavęs ne vieną kartą. Atskirti gabalai, kaip ir pasikalbėjimai su kai kuriais antrakaimiečiais buvo rodomi ir televizijoje, kurios galia irgi gana greit įsitikinome... Pastatymų recenzijos buvo visuose dienraščiuose ir provincijos laikraščiuose (kai kurių jų ištraukos, rodos, buvo ir Drauge išspausdintos)... Publika viską suprato, labai gerai priėmė ir labai šiltai į viską reagavo. Gana greitai su ja užsimegzdavo kontaktas, kuris dažniausiai pasibaigdavo po programos bendrai dainuojama „Lietuva brangi“, ašaromis, gėlėmis... Baisiai susigijvenom su mūs kvietusiais ažuolietiais, kurių dalis mus visur lydėjo, atlikdami visus butaforijos pakeitimus scenoje, pakraudami, iškraudami ir nešiodami mūsų lagaminus ir viskuo mus aprū-

(Nukelta į 4 psl.)

Siemetinių Poezijos dienų Chicagoje pirmojo vakaro (penktadienį, gegužės 25 dieną, Jaunimo centre) skaitytojai: Julius Lintakas, Eugenijus Butėnas, Alida Vitaitė, Vida Gilvydienė, Jūratė Jankauskaitė ir Algirdas Titus Antanaitis.

Algio Stasiūlo nuotrauka

Vitalija Bogutaitė Vilniuje. Algimanto Žižūno nuotrauka. Vitalijos Bogutaitės eilėraščių rinktinė „Klėjonė“ 1989 metais išleido „Vagos“ leidykla Vilniuje. 144 puslapiai. Rinkinį iliustravo Ramunė Vėliuvienė. Įžanginį straipinį „Ne suvisam išėję“ parašė Marcelijus Martinaitis.

Vitalija Bogutaitė

MANO ŽEMĖ

Nusibėrėžiau ratą kreida,
ir tai bus mano žemė:
neperžengiama,
neišmatuojama,
nepasiekiamą.

Išėjau nelydima.
Sugrįžau nekviečiama.
Ne suvisam parėjau —
tik suvisam
negrišiu.

Renkų pabirusias dienas.
Varstau kaip žemuoges
ant smilgos,
kad vienatvė,
pridėjus prie lūpų,
žodžiai neišsprūstų —

Išdeginta žemė.
Išdegus erdvė.
Tik laikas
sugeria ašaras.
Ir vidurnaktį,
išbrinkę lietuje,
atsiskleidžia mano veidai
nepažistami,
svetimi.
Išdegintoj žemėj,
išdegintoj erdvėj
protėviai ari
laukus,
kad javai užderėtų.
Kad duonelė prinoktų.

Nusibėrėžiau ratą,
ir tai yra mano žemė.
Renku pabirusias dienas.
Džiovinu lyg uogas.
Nors lyja jau keturiasdešimt
dienų ir naktų —
Aptari laukai.
Užderėję javai
laukia pjūties —

DOVANA

Tegul sūrus ir tirštas prakaitas
Ritasi dulkėtu veidu,
Nes manyje nesutelpa per
Vasarą prinokę vaisiai.
Jums noriu šiandien viską atiduoti,
Kad, vakarui atėjus, vėl
Sėstumėt už stalo
Ir valgytumėt trapią rugio duoną.

RŪBAS

Štai mano rūbas —
Mano papuošalas, kurį
Per ilgą nemigo naktis
Išaudė motina, sulinkusi
Prie staklių.
Dabar jamė miega išsprūdusi
Vaikystė.
Gilioj žolėj, kvapiam šiene,
Po diendaržio stogu.

ŽIEMA

Atiduočiau viską ir likčiau klijūne.
Eičiau linksminėti mirusių medžių,
Jei žiema praslinktų pro mane
Ir grįžtų žuvusi vasara.

Prikelčiau Coleridge'o herojus,
Dingusius laivus ir igulą gražinčiau,
Jei rasčiau kelią į vasarą ir tolimus
Namus.

ATEIK

Ateik trapias
Žingsneliais pas mane,
Mano bronzinis kūnas
Saulėleidy dega, ir vakaro horizonte
Lyg veidrody
Atsispindi mano alkanos akys.

Ateik trapias žingsneliais pas mane.
Mano plaukuose ir rankose šlamėsi kaip vėjas.
Ateik tyliai.
Ateik ramiai.
Ateik išsiliejęs mano akių ežere.

Išsekusioj upėj
žuvys miršta
ne savo mirtim.
Deformuoti kūnai
plaukia paviršium.
Srovė neša tolyn.

Nepažinau sausras.
Netekimo.
Mirties.
Rieskutėm semiu
vandenį ir plaunu
veidrodyje nykstantį
veidą.

Išsekusioj upėj
žuvys miršta
ne savo mirtim.
Mirtis brenda Nemunu,
rugių laukais, duona,
vandeniu ir vynu.

Brenda per mane, per mus,
per Lietuvą.
Brenda debesiu, tėvo dalgiu,
motinos ašara.
Brenda ir dainuoja miškais,
šilais, Baltijos jūra,
Kuršių mariom,
Neringa.

Išsekusioj upėj
žuvys miršta ne savo
mirtim.

Broliai galanda dalgius
ir brenda rugių, kviečių ir
miežių laukais.
Brenda knygų puslapiais,
mano rankom,
veidu ir akim
tiesiai į širdį,
kad nepamirščiau,
jog išsekusioj samonėj
miršta ir žodis.

Lietuviškosios kultūros šventė Floridoje

JONAS DAUGĖLA

Per dešimtmetį susidarė itin graži tradicija pažymėti iškilius mūsų kultūros kūrėjus ir pagerbti juos ne tik piniginėmis dovanomis, bet ir atitinkamais žymenimis. Drauge jiems yra pareiškiamas ir lietuviškosios visuomenės dėmesys, ir pagarba. Koncertų, teatrų ir kitų renginių grandinėje šios kasmetinės JAV LB Kultūros tarybos premijų šventės užima savitą vietą mūsų visuomeninio gyvenimo kasdienybėje.

Dešimtoji premijų šventė įvyko saulėtoje Floridoje, St. Petersburg'e, šių metų balandžio 21 dieną. Jai surengti vietinė JAV LB apylinkė suorganizavo šventės rengimo komitetą, kuriam pirmininkavo *Adolfas Armalis*. Be pačių laureatų į iškilmes taip pat atvyko mūsų centrinių organizacijų atstovai, gausūs būrys vietos tautiečių ir svečiai iš kitų Floridos miestų. Didoka St. Petersburg'o Lietuvių namų salė buvo sausakimšai pripildyta.

Premijų įteikimo iškilmes pradėjo rengimo komiteto pirmininkas *Kostas Aras*. Vietos lietuvių klebonas kun. *Vytautas Zakaras* paskaitė šiai progai paruoštą invokaciją.

Jeigu neklystu, berods, šių tradicinių švenčių pradininkė yra buvusi tuometinė JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė *Ingrida Dublinė*. O šiuo metu šią tradiciją visa savo prigimta energija ir sumanumu tęsia dabartinė Kultūros tarybos pirmininkė *Dalia Kučėnienė*. Savo žodyje ji pabrėžė, kad mūsų nenutraukiama kultūrinė veikla ir gausūs renginiai vaizdžiau nei bet kas kita liudija, kad lietuviškoji išeivija nėra nudžiūvusi tautos šaka. Išeivijos gyvenimo kasdienybėje skaidriu žibintu šviečia lietuvių kūrėjų nepalaužta dvasia, ne tik padedant palaikyti savųjų tautiškumą, bet ir skinant kelius į tarptautinį pripažinimą. Kartu yra brandinamas ir gyvenamosios aplinkos dėmesys ir pagalba mūsų tautai. Kultūros tarybos pirmininkė pristatė ir visus penkis šių metų kūrybos premijų laimėtojus.

Premijoms lėšas skiria Lietuvių Fondas. Fondo atstovė *Marija Remienė* džiaugėsi, kad mūsų išeivijos kūrėjų kūrybinė galia nenuskendo svetimoje aplinkoje. Išeivių kūrybos vaisiai vieną dieną ir bus ta didžioji dovana, kurią padovanosime savo išvergijos išsilaisvinusiai tautai. Išeivijos kūrybinis gyvenimas labai plačiai aprėpia visas kultūrinės apraiškas. Lietuvių Fondas jau dešimt metų yra JAV LB kūrybos

JAV LB Kultūros tarybos premijų laureatai ir šventės programos dalyviai: (pirmoje eilėje) Kęstutis Zapkus, Dalia Kučėnienė, Jurgis Janušaitis, Marija Remienė, Dalia Mackialienė, (antroje eilėje) Nijolė Martinaitytė, Julija Dantienė ir Petras Armonas.

premių mecenatas ir yra numatęs šią paramą tęsti ir ateityje. Šios kuklios premijos, suprantama, nėra joks atlyginimas už milžinišką kūrėjų darbą. Jos yra tik jų pažymėjimas ir turėtų būti jiems paskata ir toliau aktyviai dalyvauti kultūrinio darbo talkoje. O mūsų jaunąją kartą pažymimų kūrėjų pavyzdžiai turėtų skatinti žengti į dar neišbandytus kūrybinius plotus. Per dešimtį metų Lietuvių Fondas yra finansavęs premijas 62 kūrėjams. O JAV LB Kultūros taryba organizavo laureatų parinkimo ir premijų įteikimo darbą.

1989-ųjų metų laimėtojai, jų fotografijos ir darbų aprašymai buvo plačiai paskelbti *Draugo* kultūriniame priede (1990 m. balandžio mėn. 7 d.). O, be to, dar juos visus pristatė ir Dalia Kučėnienė. Tad be reikalo programos vedėja ištesė iškilmių laiką, dar kartą ir pati gana plačiai nusakydama laureatų nuopelnus. Visi su daug didesniu dėmesiu išklause pačių laureatų mintis ir jų pareiškimus.

Dailės premijos laimėtojas *Kęstutis Zapkus* prisiminė savo viešnagę dar pavergtoje Lietuvoje. Tada ten visi jo draugai kalbėdavo labai tykliai ir su baime. Ir taip tykliai jie jam tvirtino, kad maždaug už šešių mėnesių Lietuva bus jau laisva ir jie galės jau balsiai reikšti savo mintis. Tačiau tai įvyko daug greičiau ir šių metų kovo 11 dieną buvo paskelbtas Lietuvos Nepriklausomybės atstatymas. Tuo metu jam buvo pasiūlyta, kad jis liktų Lietuvoje ir pradėtų dėstyti dailę Vilniaus universitete. Tačiau jis pareiškė, kad tokį kvietimą jis priims tik tada, kada Lietuva

bus visiškai laisva.

Muzikas *Petras Armonas* yra vadovavęs keliems meno ansambliams ir chorams Lietuvoje ir išeivijoje. O dabar jis vadovauja St. Petersburg'o lietuvių mišriam chorui. Jo nuomone, lietuvių chorai neturėtų vengti ir sunkesnių lietuvių kompozitorių dainų. Be abejo, šie kūriniai iš visų pareikalauja daug daugiau pastangų. Tačiau būtų klaidinga ribotis vien estradine, pramogine programa, nors ji daugeliui ir labiau yra patraukli. Sunkiai atliekamos sudėtingesnės dainos laivina tiek choristų, tiek ir klausytojų skonį ir meninį išprusimą.

Petras Armonas yra pasiryžęs neužmigtį ant laurų, bet ir toliau dirbti su lietuvių choralais, kol atsiiras pakankamai dainos mėgėjų. *Julija Dantienė* priėmė Radijo premiją viso savo sambūrio vardu. Šiam sambūriui Philadelphia-je priklausio vienuolika narių. Į jų skaičių yra įsijungę ir keli jaunesniosios kartos atstovai. Jie bendromis jėgomis programas paruošia ir iš eilės jas visi pranešinėja. Kadangi nėra verta premijos tūkstantinę skaldyti į vienuolika dalių, tai jie nutarė visą dovanotą tūkstantinę paaugoti Vilniaus radijui. Kitą vakarą Vilniaus radijas perdavė Julijos Dantienės žodį ir širdingai padėkojo už auką.

Teatro premijos laimėtojas *Arūnas Čiurberis* tuo metu viešėjo Lietuvoje. Tad šventės iškilmėse jis nedalyvavo, tačiau atsiuntė laišką. Laiške jis džiaugėsi, kad pastaruoju metu lietuviai teatralai nebesitenkina vien lietuviška aplinka. Jau turime dramaturgų ir aktorių, kurie sėkmingai prasiveržė ir į pasaulines teatru

scenas.

Žurnalistas *Jurgis Janušaitis* savo kruopščiai parengta ir išsamesne kalba savaime tapo pagrindiniu šios šventės kalbėtoju, nors jis kalbėjo paskutinis. Jis labai džiaugėsi šventės pakilia nuotaika, kuri premijų įteikimo iškilmes regimai išskiria iš visų kitų lietuviškų renginių ir suteikia jai savitą atspalvį. Jis išsamiai nusakė lietuviškos spaudos reikšmę išeivijos gyvenime. Paryškino lietuviškos spaudos išlaikymo ir jos gyvavimo sunkumus. Kvietė visotiniškai remti šias lietuviškos spaudos pastangas. Jis pats jaučiasi laimingas, kad Aukščiausias nepagaliojęs jėgų ir gabumų jam prie šių spaudos išlaikymo pastangų asmeniškai prisidėti. Jo nuomone, geriausio laikraščio nėra. Tas laikraštis yra geriausias, kurį tu pats skaitai. JAV LB Kultūros taryba metinėmis premijomis padeda ugdyti išeivijos kultūrinį vertybių kūrybą.

Iškilmių pabaigoje laureatus jautriu žodžiu pasveikino St. Petersburg'o Lietuvių klubo pirmi-

Meilės laišakai

(Atkelta iš 3 psl.)

pindami. Ir susitikimas, ir atsisveikinimas su jais buvo tiesiog dramatiškai graudus... Bučiavomės ir verkėm, kaip maži vaikai... Manau, kad ne vienas mūsų visa tai iš naujo išgyvenam, viename prisiminę ar kam nors pasakodami, kaip ir aš dabar, jums kalbėdamas... Taigi: mūsų gastrolės pasisėkė labai gerai.

— *Praėjusiais metais išėjo stambi knyga apie Antro kaimo istoriją ir jo ilgąmetę teatrinę veiklą išeivijoje. Kokie atgarsiai yra Jus pasiekę apie šią knygą?*

— Labai džiaugiuosi, kad knyga **ANTRAS KAIMAS: veidai ir tekstai** užsiminė, nes aš prie jos praleidau dvejus metus. Ir tai ne laisvalaikis, bet beveik pilną laiką. Paskutines savaites prieš išvažiuojant gastroliu į Lietuvą prie tos knygos tiesiog karštligiškai dirbome ir leidykla, ir visa Mykolo Morkūno spaustuve, nes norėjome ją ten nusižvežti. Šimtas egzempliorių buvo įrištas paskutinę spalio mėnesio dieną, prieš pat pirmai grupei išskrendant, o kiekvienas mūsų buvo pasižadėjęs paimt mažiausiai po penkis egzempliorius. Kaip žinote, knyga yra sunki, nes didelio formato, 448 puslapių, dėl nuotraukų gausos (daugiau negu 500) išspausdinta kreidiniame popieriuje. Taigi ją vežėmės kaip dovaną kvietėjams, rengėjams, žurnalistams, recenzentams, etc. Taip kad Lietuvoje knygą pamatė pora mėnesių anksčiau negu čia. Atsielpimai, ypač iš tų, kurie žino, ką reiškia tokią knygą išleisti, buvo tiesiog entuziastiški. Jeigu būtų

ninkas *Antanas Gudonis*. Dar buvo perskaityti gausūs gauti sveikinimai raštu.

Šventės meninėje dalyje lietuvių poetų kūrinius skaitė aktorė *Nijolė Martinaitytė*. Jos asmenyje mes susilaukėme talentingos menininkės. Netenka abejoti, kad dramos scenai ji yra itin gerai paruošta aktorė. Ir šiame pasirodyme ji užkariavo ypatingą klausytojų dėmesį tiek savo ryškia aktoriška tarsena, giliu isijautimu ir skaitomus kūrinius ir taip pat pasigėrėtina sceniška išvaizda bei skoninga apranga. Jos aktorės-deklamuotojos talentas visu grožiu sužibėjo, skaitant Kazio Bradūno „Laišką kunigaikščiai Gediminui“. Tik gaila, kad ribotos lietuviško teatro galimybės turbūt neleidžia šiai gabiai aktorei plačiau pasireikšti teatro scenoje.

Petro Armono vadovaujamas choras padainavo aštuonias lietuvių kompozitorių dainas. Kaip savo kalboje muzikas pažymėjo, choras nevengė ir sunkesnių dainų. Turbūt sunkiausia buvo išmokti ir tinkamai padainuoti Budrevičiaus komplikuotas „Metų spalvas“. Tačiau, atrodo, kad choras ir šį kietoką „riešutą“ sugebėjo pusėtinai gerai perkasti. Klovos „Pilėnų“ operos ariją chorui pagelbėjo atlikti solistas Stasys Citvaras. Pianinu dainas palydėjo M. Sullivan.

Tenka širdingai pagirti rengėjus, kad jie šiai šventei sugebėjo parengti tokio aukšto lygio meninę programą, kuri buvo tikrai labai įdomi ir nenusitęsė per ilgai. Programa buvo tikra puošmena šių iškilmių užsklandai. Išklause šios programos, vaizdžiu pavyzdžiu buvome įtikinti, kad išeivių kūrybinės jėgos dar nėra išsisėmę ir yra pilnos gyvybiškos jėgos. Programai vadovavo aktorė *Dalia Mackialienė*.

Iškilimams pasibaigus, rengėjai, laureatai ir šimtinė kvietusių svečių susibūrė prie stalų bendrai vakarienei. Vakarienės metu šventės rengimo komiteto pirmininkas *Adolfas Armalis* pristatė savo talkininkus ir garbės svečius. Vakarienė sudarė puikią progą asmeniškai susitikti su

Juozo Palubinsko garsajuostė

Aktorius Juozas Palubinskas, kurio 80 metų amžiaus sukaktį Baltimorės lietuviai šventė šių metų kovo 18 dieną, per pastaruosius keturis dešimtmečius neturėjo galimybės savo vaidybiniu talentu reikštis. Dėl to aktorius ėmė koncentruotis į lietuvių poezijos recitalius.

Pirmas jo viešas recitalinis pasirodymas įvyko 1978 metų pavasarį Poezijos dienoje Chicagoje. Vėliau jis dar atliko du poezijos recitalius Bostone, po tris New Yorke ir Philadelphijoje ir dar du Clevelande.

Ne per seniausiai Baltimorės visuomenininkas Balys Brasauskas išleido Juozo Palubinsko įdeklamuotos poezijos recitalio garsajuostę, pavadintą „Lietuvių poetų kūryba Lietuvai“. Garsajuostė išleista aktoriaus sukačties proga, nors ji pasirodė dar gerokai prieš Naujus metus.

Tai 90 minučių kasėtė. Pirmoje pusėje deklamuoti šie poetų bei rašytojų kūriniai: Maironio „Nuo Birutės kalno“ ir Skrudulio monologas, Krėvės „Daina apie arą“, Bernardo Brazdžionio „Iš tremto Sibiran mirusio žodis“ ir „Kapas svetur“, Antano Škėmos „Kancijų šalis“, Svajūno monologas, Jono Aisčio „Partizano šermenys“ ir „Šilainė“, Alfonso Nykos-Niliūno „Išduotas medis“, Henriko Radausko „Strėlė danguje“, Kazio Bradūno „Švilpynė“ ir „Kalbėki, plunksna“, Justino Marcinkevičiaus „Lopšinė

laureatai, pasidalyti mintimis su mūsų centrinių organizacijų atstovais ir šventės įspūdžiais su rengėjais.

Šventės proga ir vėl teko lankyti St. Petersburg'o tėvynainius. Galbūt lietuvių skaičiumi šia tolimos Floridos telkinys ir negali dar lenktyniauti su Chicago. Tačiau įvairių renginių ir pramogų skaičiumi turbūt galėtų stoti į lenktynių ratą. Klausiausi „tarnybinių“ pranešimų, ir savo ausimis netiškėjau. Suskaičiavau net šešis renginius per ateinančios savaitės šešias dienas. O mano kaimynas mane patikino, kad nė

Juozas Palubinskas

motinai tėvynei“, Antano Gustaičio „Avinėlio sapnas“, Stasio Santvaro „Širdies lopšinė“, Petro Vaičiūno „Jūreivių daina“ (aktoriaus skirta mūsų buruiotojams, Atlanto nugalėtojams pagerbti), ištrauka iš Kazio Inčiūnos veikalo *Savanorio duktė*, Bernardo Brazdžionio „Pavasario keblionė“, Kazio Bradūno „Rytas mano mieste“ ir „Vilniaus varpai“. Kitoje pusėje — Balio Sruogos „Giesmė apie Gediminą“. (Garsajuostę galima gauti pas jos leidėją Balį Brasauską, 1256 Locust Avenue, Baltimore, MD 21227, tel. 301-242-8187. Kaina su persiuntimu 8.50 doleriai. Pelną leidėjas skiria Tautos fondui.)

alra

vienas jų nepritrūks dalyvių. Viso St. Petersburg'o lietuvių gyvenimo centras yra Lietuvių klubo namai. Pastaruoju metu šie namai yra gerokai padidinti, o ir visos patalpos pavyzdžingai sutvarkytos ir prižiūrimos. Lietuvių namų išlaikymui labai daug širdies, rūpesčio ir laiko paaukoja klubo pirmininkas Antanas Gudonis. St. Petersburg'o tautiečių draugiška nuotaika, svetingumas, na ir vaišingumas žavi visus pakeleivius, kurių čia niekada netrūksta. Tad ir ši kartą visi svečiai išsivežėme atmintinus įspūdžius ir lietuviško solidarumo pajautimą.

Nesitikėtai fotografo pagauta akimirka užkulisyje, Kaune, pertraukus metu — antrakaimiečiai Alida Vitaitė, Algirdas Titus Antanaitis ir Vincas Lukas.

Algimanto Žitiūno nuotrauka

vietos ir nebijočiau būti apkaltintas neuklumu, kaip sudarytojas ir Antro kaimo prievaizda, galėčiau daug jų pacituoti... Va, sakykim, dienraščio *Klaipėda* kultūros skyriuje Pranas Mar-tinkus rašo:

„Vartai tą kreidiniame popieriuje išspausdintą knygą (dailininkas ir techninis redaktorius Petras Aleksas) ir apgailėstauji, kad ji, žiūrint iš mūsų

čia, Lietuvoje, gyvenančių varpinės, išspausdinta tik 1000 tiražu, ir galvoji, kada ir kuris mūsų miesto (ką ten miesto — Respub-

likos) meninis kolektyvas turės tokia išspausdintą savo kūrybės veiklos istoriją“. (1990.II.9.)

Išeivijoje plačiau (ir labai palaikiai!) iki šiol knyga tebuvo recenzuota tik kanadiškėje spaudoje: *Nepriklausomoje Lietuvoje* ir *Tėviškės žiburiuose*. Kaip sakoma: nebūsi pranašu savo tėvynėje....

— *Kaip aptartumėte Poezijos dienų prasmę? Ko linktumėte būsimiesiems jų dalyviams?*

— Būtų galima sugalvoti daug ko „išmintingo ir prasmingo“, bet iš mano pusės tai būtų per daug

pretenzinga, todėl ir nedrįsčiau daugiau jūsų skaitytojų varginti. Šiandien kaleidoskopiškai besikeičiančių įvykių fone užtektų pasakyti, kad per tuos trejus pastaruosius metus, kada nuo manęs priklausė programų sudarymas, bandžiau pabrėžti lietuvių poezijos vientisumą, jos nedalomumą, lygiagrečiai laikydamas gimtojo krašto ir išeivijos kūrybą. Tai atsispindi ir šių metų Poezijos dienų programoje. Trokštu, žinoma, kad Poezijos dienų tradicija būtų tęsiama ir kad mano ką tik ištarta mintis nebūtų pamiršta.

Antras kaimas Vilniuje po pirmojo pastatymo: (priekyje) žuolietis Gintaras Liutkevičius ir antrakaimiečiai Romas Stakauskas, Juozas „Sid“ Ulevičius, Jūratė Jakštytė-Landfield ir Alida Vitaitė; (stovį) Juozas Kapačinskis, Edvardas Tuskenis, žuolietis Povilas Krivickas, Eugenijus Butėnas, Algirdas Titus Antanaitis, Vida Gilvydienė ir Jurgis Riškus.

Algimanto Žitiūno nuotrauka